

PANORAMA D'UNA DÈCADA (1974-1984): ¿NORMALITAT O EXPECTATIVA?

El 1974 s'editaren, en el conjunt dels Països Catalans, uns 500 volums en la llengua comuna. Deu anys després, la xifra és d'uns 2.500. El ritme de creixement ha estat un dels més alts del món en aquest període. El 1974, any del mig mil·lenni de llibres editats en català des del 1474, es celebraren també altres aniversaris a l'entorn del món del llibre: el 50 aniversari de la Catalònia, la publicació del volum «Homenatge a la impremta valenciana» per Gorg, etc. En aquesta data dues publicacions, «Serra d'Or» i «El Correo Catalán» publicaren sengles números monogràfics que, en el cas del diari, esdevingué tota una fita en ser redactat -32 págs.- exclusivament en català i il·lustrat a tot color. Les conclusions a les quals s'arriba en els diversos articles i comentaris -Francesc Vallverdú, Max Cahner, Josep M. Ainaud, G. J. Graells, J. M. Castellet, Josep Benet... -tenen encara, en línies generals, carta de validesa avui.

El balanç de deu anys de normalització lingüística és força positiu.

Malgrat l'aparent èxit de l'edició en català caldria considerar els sectors temàtics que s'editen i les característiques del mercat. Vegem-ho ràpidament. En el catàleg de «Llibres en català 1981» publicat el 1982, darrer volum editat, trobem unes xifres altíssimes en relació a la mitjana de literatura, ciències socials, història i geografia i infantil i juvenil, mentre ocupen un espai força reduït les ciències pures i aplicades així com el còmic, les obres generals, etc. D'ací pot arrencar ja una primera conclusió. El llibre instrumental i d'esplai i oci així com el tècnic i científic és pràcticament simbòlic en relació als

sectors temàtics més creatius i relacionats amb la humanística. No podem però interpretar les dades amb profunditat per la manca de coneixements d'evolució de tiratges, amb la qual cosa podríem esbrinar els percentatges d'ocupació de mercat de lectura. Ací hi ha, conjuntament amb la història del llibre català durant el franquisme, el tema per a un bon estudi monogràfic que podria ser motiu d'alguna tesina o borsa d'ajut. En relació al mercat, avui es segueix, bàsicament, les línies generals del 1974. Tant als mitjans de comunicació escrits -premsa diària i revistes generals- com als grans mitjans re-

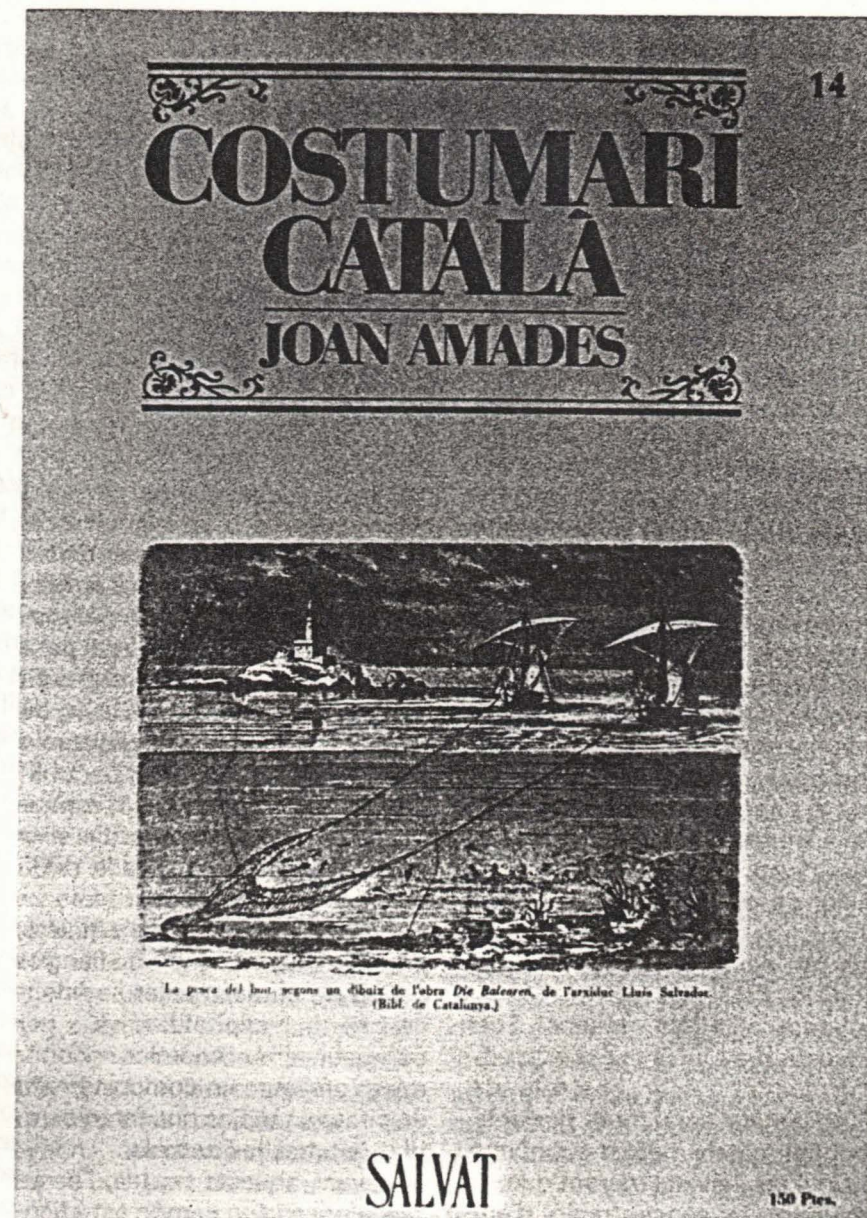
creatius -cinema, vídeo...- la llengua dominant no és la catalana. Només en camps concrets -teatre, premsa comarcal...- la llengua catalana va arribant a una situació de normalitat. L'ensenyament dels adults no s'ha efectuat amb prou força ni intensitat -per exemple TV3 no realitza classes de català ni al món laboral s'ha fet cap iniciativa d'aprenentatge col·lectiu- amb la qual cosa el futur -hipotètic- nou lector en català ha de guanyar la batalla de la llengua solitàriament. En el camp de l'ensenyament infantil i juvenil, segons xifres oficials del Departament d'Ensenyament, els percentatges, són ben minsos i,

caldria afegir, sovint il·lusionis donat que difícilment podrà accedir a la llengua un alumne amb només dues o tres hores setmanals de classe de llengua catalana quan a la resta del temps escolar, familiar, de carrer, etc. la llengua vehicular no és catalana.

Libres de butxaca

L'analfabetisme en la pròpia llengua és el primer handicap que troba el potencial lector en català. Si bé som el poble europeu, sense estat, que edita més títols de llibres en la seva llengua pròpia, som també el poble europeu més analfabet en la pròpia llengua. Aquest 1984 tenen lloc unes importants novetats que poden ultrapassar l'estricta marc literàrio-cultural per endinsar-se de ple dins la sociologia cultural. El naixement de diverses col·leccions de butxaca, tot i la poca propaganda que han tingut, i l'aparició, per primer cop en la història recent, de la triple combinació fascicles de gran tiratge, col·lecció de llibres i propaganda massiva fins i tot televisiva amb la «Historia de la Literatura Catalana» seran un reflex de si podem parlar d'un creixement real del mercat lector, amb l'ajuda del nou públic derivat de l'ensenyament, que trenqui els límits de, posem per cas, la col·lecció «Les Millors Obres de la Literatura Catalana». Els resultats de totes aquestes iniciatives permetran comprovar la salut d'un poble que ha de fer pràcticament tot sol l'aprenentatge lingüístic.

El segon obstacle amb el qual topa l'edició en català és, curiosament, la mateixa societat catalana fortament castellanitzada. Arriba a ser paradoxal que el llibre català, que ha guanyat la seva batalla, no pugui créixer, com seria obvi, per les circumstàncies limitatives de l'entorn que el pot arribar a ofegar donat que la gran gamma de varietat temàtica en el camp creatiu fa evidentment diversificar la compra, amb l'agreujant de l'encariment dels llibres i

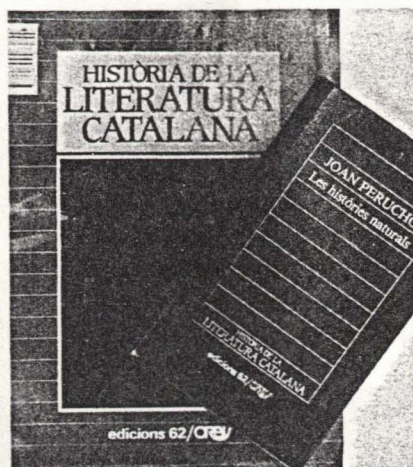
de la crisi general, dels lectors que deixen, ho han deixat ja, de ser incondicionals per anar a la seva pròpia afecció o centre d'interès. Quan l'entorn deixi de ser castellà el llibre català podrà recuperar el protagonisme que li correspon. Podríem afegir com a agreujants la poca dedicació i atenció que els mitjans de comunicació donen a la cultura escrita fins arribar al cas límit de la nova TV3 que en data d'avui, final de maig, encara no ha encetat un programa dedicat a les lletres, amb la qual cosa va de bracet amb TV2 també silenciosa en aquest sentit tot i els honorables precedents que havia realitzat.

El tercer handicap és també curiós; no és ja un obstacle polític, superat afortunadament, tot i que caldria exigir una reparació per l'enorme destrossa feta en tots els sentits en el món llibresc català amb una dictatorial prohibició que ha significat la ruptura de continuïtat dels anys trenta i ha desballestat pràcticament dues generacions. Encara que Madrid no té cap mena de sensibilitat per la perifèria diferent de la imperial Castella, com demostren els sovintejats tocs d'atenció que ministres de Cultura, siguin del partit que siguin, o directors generals del llibre, tenen, per exemple, en planificar campanyes

publicitàries on es margina i discrimina la llengua catalana —com la basca o la gallega— i, així, des d'«Un libro ayuda a triunfar» fins a «Vive leyendo», som tractats com una colònia africana a la qual cal dignificar en castellà i procurar reduir, com si fos una llengua bubí o fang de Guinea Equatorial, «provincia española», a l'estricta àmbit familiar. Cal començar a dir que no es podrà fer una política —coherent, funcional i per tant eficaç— del llibre català amb els migrats recursos pressupostaris que se li dediquen. El govern central pot dir que és matèria traspassada i que no hi té jurisdicció però no hi ha dubte que els enormes recursos que mobilitza el centre no van adreçats precisament a promocionar el llibre no castellà. Des de la presència a l'estranger —universitats, fires, exposicions, suport a traduccions— fins al coneixement i afavoriment de la lectura en català dels centenars de mils, potser més de mig milió, de catalans fora de l'àrea lingüística catalana, l'esforç ha de ser fet exclusivament des d'una posició dèbil on priva més la voluntat que els mitjans. Feta aquesta breu incisió, cal especificar que el tercer obstacle del llibre català serà molt possiblement el mateix mercat econòmic, o sigui les lleis del mercat que tot afavorint la concentració d'empreses i primant les poderoses amb recursos humans i tècnics per implantar-se poden fer trontollar el sector editorial català obligant-lo a desaparèixer o bé... a editar en castellà, tot salvant potser a unes tres o quatre empreses que són les punteres amb més de mil títols als seus catàlegs o bé amb suficients recursos per mantenir-se en una crisi del sector que, de no preparar-s'hi, farà tremolar i quedar petita les anteriors com la del 1968.

Problemes d'infraestructura

El mercat té uns mecanismes propis de funcionament i, com hem vist, a Europa, la competència fa reduir els productors a dos

blocs oposats i antagònics: el monstre empresarial que distribueix massivament, a preu reduït i productes d'interès que pot pagar/comprar amb escreix i el petit productor que queda gairebé com a testimonial o simbòlic i ha de refugiar-se en una especialització —de política, de hobby...— oblidant-se dels projectes d'expansió. El gran editor cada dia serà més potent i al petit, cada dia li serà més difícil mantenir-se. Abans no arribi aquesta situació, les empreses editorials en llengua catalana han de sanejar-se financerament, capitalitzar-se per competir amb enemics econòmics i preveure un comportament en circumstàncies que faran semblar òptimes les actuals.

Davant aquests reptes, l'esperança posada en el món estudiantil serà simplement oblidada. Com ha passat amb els llibres de text, la penetració de nou capital que ha fet constituir noves empreses capaces de publicar unes dotzenes de llibres en un any, realitzar una publicitat increïble i endur-se els millors autors pels millors tractes ha minvat la quota de les editorials «de sempre» que feien la plàcida vida de la continuïtat. No reflexionar davant aquesta problemàtica i no elaborar un pla d'actuació lúcida i en profunditat serà simplement fer-se, o contribuir a fer-se, un hara-kiri no desitjat. El 1994, tant pot ser que editem deu mil llibres si fem cas a la corba de creixement —personalment no avalaria aquesta hipòtesi matemàtica—, com que es produeixi ja la temible separació entre el

llibre de consum en català i el llibre d'especialització en vies d'extinció. El llibre de consum tindrà uns grans tiratges, però ¿quants títols se n'editaran? I, també, ¿qui els editarà? ¿Dos o tres editors només? ¿El llibre d'especialització serà ja, com insinua l'edició universitària, de difícil accés obvi per al gran públic? Els canvis produïts en el comportament social en només deu anys poden fer-nos creure que el 1994 serà tan diferent del 1984 com aquest ho és del 1974 i si, societat civil i institucions, no som capaços de corregir les tendències que hem esbossat barroerament en un simple article periòdic, podrem trobar-nos amb funestes sorpreses a les quals serem, per més optimisme i mitjans que es disposin, incapaços de donar-hi solució. Posant un exemple d'avui. La bibliografia de determinades carreres funciona en anglès i amb tallers submergits que fan les fotocòpies de rigor. ¿Quina presència hi té el català en aquest camp?

Potser seria hora que s'apliqués quell «Pla d'urgència» que el 1974 es publicà a «Serra d'Or», on es comentava la necessitat de «trencar la línia de força» que s'oposa al creixement del llibre català i al costat del foment del «proteccionisme» per una simple raó de no «exportabilitat» del llibre català cal eliminar radicalment i a curt termini l'analfabetisme i fer néixer noves institucions com el Consell del Llibre Català o la Institució de les Lletres Catalanes. Si algun lector encara no ha quedat convençut de la problemàtica del llibre català el remeto només a fer la comparació amb la premsa catalana. Tot i tenir mil títols periòdics al carrer —entre especialitzada, cultural, municipal, comarcal, etc.— la quota de lectura no ultrapassa el 10 per cent. Amb els 2.500 títols anyals en català, ¿quina és la quota de mercat? I els llibreters sabem com ningú quina és la proporció de llibres venuts en català i castellà. ■■

Josep M. Figueres